

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 23, брой 1
Януари

Борис Попиванов

Провалът на 48-ото Народно събрание задълбочава политическата криза в България.

Политическият процес се конструира като сблъсък между „опитните“ и „добрите“, като игнорира социалния дневен ред.

Създават се условия за евроскептическа вълна чрез инструментите на пряката демокрация.

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 23, брой 1
Януари

Съдържание

1.	ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА	2
2.	ИНСТИТУЦИИТЕ И ДНЕВНИЯТ РЕД НА ОБЩЕСТВОТО	4
3.	СЪСТОЯНИЕТО НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА	6
4.	ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОГНОЗИ	10

1

ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА

Международните процеси упражняват съществено влияние върху темите на българската политика. Продължаващата война в Украйна, разбира се, има водеща роля. Мястото и значението на България в регионален и европейски план също стават част от националния политически сблъсък. Прави впечатление, че теми с външнополитически характер се използват от институциите и политическите сили в България основно с цел да препотвърдят позиции в напрежението между Русия и Запада. Ето три примера.

Оста „Нексо“ – „Ди Велт“. Българската прокуратура започна проверка срещу международната криптоборса „Нексо“ по подозрения в данъчни престъпления и пране на пари. Структурата е създадена от българи, един от които е бившият депутат от десницата Антони Тренчев. Като свързани с дейността на „Нексо“ са посочени водещи фигури от „Продължаваме промяната“ (Асен Василев, Настимир Ананиев). Изнесени бяха и данни, че служители на „Нексо“ са финансирали с крупни дарения предизборни кампании на „Демократична България“. Двете политически сили, замесени в скандала, отговориха, че няма нищо незаконно в начина на работа на компанията, и че става дума за политическа поръчка, изпълнявана от прокуратурата. Самият Тренчев заплаши да съди българската прокуратура с искане за обезщетение за 1 млрд. долара. Интересен се оказа геополитическият аспект на случая. Прокуратурата настоя, че разследването е започнало по сигнал от САЩ, където текат успоредни действия на компетентните органи. Нещо повече, от ГЕРБ-СДС активно се включиха в обвиненията срещу „Продължаваме промяната“ и „Демократична България“, като разпространиха информацията, че „Нексо“ всъщност са оперирали със санкционирани руски фирми и с обявената за терористична организация „Хамас“. Общият подтекст на кампанията е ясен. Трябваше да се създаде впечатлението, че прокуратурата и ГЕРБ-СДС застават на страната на българските партньори от САЩ срещу измамници, по един или друг начин ангажирани с Путинова Русия.

Скоро след скандала „Нексо“ в авторитетното германско издание „Ди Велт“ излезе подробна статия, която представя лидерите на „Продължаваме промяната“ като „спасители на Украйна“ в първите и най-тежки седмици на руската инвазия. Според твърденията, изнесени от „Ди Велт“, Кирил Петков като министър-председател тайно от своите коалиционни партньори е организиран жизненоважни доставки на българско оръжие за Киев, по времето, когато западните партньори все още не са предприели нищо. Последваха серия изявления на Петков и Василев, които подчертаваха как България трябва да се гордее със своята евроатлантическа инициативност. В този случай внушението беше, че никой повече от „Продължаваме промяната“ не е допринесъл за евроатлантическото поведение на страната в украинския конфликт. Контраобвиненията от ГЕРБ-СДС, че тайната операция е извършена в нарушение на законите и че всъщност Петков и Василев са се облагодетелствали от комисиони, не успяха да подкопаят ефекта от кампанията, също както оправданията за „Нексо“ не бяха в състояние да изчистят убеждението, че са извършени големи нередности. Това геополитическо филтриране на конфликта между предишните и по-предишните управляващи завърши с резултат 0:0.

Шенген и еврозоната. Двете теми, които трябваше да доведат до окончателната европейска интеграция на България, стигнаха до междинен етап на равносметки. България не получи „да“ за членството си в Шенгенското пространство, но президентът Румен Радев и правителството съумяха да постигнат условна крайна дата през настоящата 2023 г. Срещите на Радев със скептичния австрийски канцлер Карл Нехамер показват, че българският натиск продължава. Същевременно неясната перспектива на част от законите, предвидени по Плана за възстановяване и устойчивост, създава удобни оправдания за запазване на сегашното положение. Проблемът с нормативното уреждане на върховенството на правото в България се превръща в елемент от вечния спор за „западната“ принадлежност на страната и идентификацията на нейните противници. Усилията на министрите на

правосъдието Крум Зарков и на вътрешните работи Иван Демерджиев засега се сблъскват с пасивната съпротива на партии като ГЕРБ и ДПС.

Случаят с еврозоната е по-драматичен, първо, защото по него липсва дори привиден политически консенсус, и второ, защото в международен контекст на този етап липсват влиятелни опоненти на българското членство. Въпреки трудностите, произтичащи от инфлацията и бюджетните дефицити, вицепремиерът Атанас Пеканов изразява увереност, че ефективно членство от 1 януари 2024 г. е реалистично. Той дори предполага, че още от август т.г. би било възможно цените в България да бъдат деноминирани и в евро освен в лева, и апелира за законодателни мерки срещу евентуална спекула. На този фон разнообразните оценки, че България не е готова за такава стъпка и че тя може да доведе до нов бум на инфлацията, се консолидират. Партията „Възраждане“ вече стартира подписка за национален референдум, с който членството в еврозоната да бъде отложено с 20 години. Сюжетът отново придобива и геополитически нюанси. Партиите-привърженици на еврозоната обвиняват нейните противници в скрито проруско влияние, което цели да отдалечи страната от нейните западни партньори. По такъв начин, обаче, приемането на еврото изглежда натоварено с имиджовите негативи на партиите и експертите, които го пропагандират.

Северна Македония. Половин година след вдигането на българското вето върху интеграцион-

ния процес на Северна Македония с ЕС настъпи и най-сериозната криза в отношенията между София и Скопие. Побоят над Християн Пендиков, секретар на българския клуб в Охрид, върна в дневния ред проблема с правата на българите в Северна Македония. Властите в Скопие предупредиха срещу „политизация“ на случая, но допуснаха и неуместни изказвания, че няма да позволят присъствието на някои български официални лица на предстоящите чествания на Гоце Делчев. България отзова временно посланика си за консултации. Развитието на събитията като че ли доказва със задна дата правотата на онези, които подобно на президента Радев настояваха, че Северна Македония не е дала достатъчно доказателства за защита на хората с българско етническо самосъзнание. Българските партии заеха позиции, отново стимулиращи геополитическо разделение. „Възраждане“ предложи България да стопира европейската интеграция на Скопие. Партии като ГЕРБ и ДПС, напротив, съзряха задкулисни опити Северна Македония да бъде вкарана в руската орбита на влияние. На едната страна в дебата стои тезата, че не трябва да се обръща прекалено внимание на инцидента, защото това би обслужило антиевропейска кауза. От другата страна припомнят двойните стандарти на „проевропейските“ политици, които призовават България да защити българския журналист Христо Грозев срещу предполагаеми руски посегателства, но не правят същото при малтретиран българин без антируски изяви.

2

ИНСТИТУЦИИТЕ И ДНЕВНИЯТ РЕД НА ОБЩЕСТВОТО

Президентът. Държавният глава е на път да назначи пето служебно правителство от встъпването си в длъжност. Само от началото на втория му мандат излиза, че изпълнителната власт е била по-дълго в негови ръце, отколкото в редовно правителство. Този факт, както и съзнателно търсената дистанция с партиите, умножават обвиненията към Румен Радев, че се стреми към еднолична власт. Лансираният от шоумена Слави Трифонов национален референдум за президентска република не получи подкрепа от Радев, но дава повод за нови дискусии върху ролята на президента.

Действията на Радев изглеждат подчинени на амбицията му за „пробив“ в енергетиката, така че да преначертае мястото на България на енергийната карта на региона и да запише това като свой „принос“ в енергийната диверсификация и създаването на гаранции срещу енергийни дефицити. Президентът си позволи да анонсира нова енергийна стратегия на България за 30-годишен период, до 2053 г., което в отсъствието на редовно правителство действително изглежда като дързък политически ход. Радев като че ли има какво да отчете в последния месец – процедури за доставка на втечен газ от Александрополис, договор с Турция за доставки през турската газопрепосна мрежа, процедура за закупуване на ядрено гориво от „Уестингхаус“ за АЕЦ „Козлодуй“ и дори намерение за рестартиране на проекта „Белене“. Далеч не всичко това се оценява еднозначно в България, а много често е и обект на критики.

Геополитическата ориентация на Радев продължава да бъде тема и на догадки, и на яростни несъгласия. Държавният глава като че ли трайно е стигматизиран от средите на „Продължаваме промяната“ и „Демократична България“ като политик, отклоняващ България от нейния „западен път“. Основна причина е публично изразяването на несъгласие на Радев с изпращане на оръжия за Украйна. То бе препотвърдено сега в специално интервю, където той предупреждава за „ожесточаване на войната“ при изчерпване не на оръжията, а на „хората“. Същевременно Радев доста стриктно се придържа към реше-

нието на НС за изпращане на оръжие и не го подлага на съмнение. Лансираната от Радев сделка за нови самолети Ф-16 също не дава повод за съмнения в „проруски“ сантименти. Засега може да се каже, че с публичните си позиции и за Украйна, и за Северна Македония той заема страната на преобладаващото обществено мнение в България, без да влиза в пряко противоречие с партньорите от ЕС и НАТО. Отделен въпрос е доколко тази нюансираност позволява наистина ефективна външна политика.

Правителството. Кабинетът на Гълъб Донев се окажа за най-дълго управляващият (точно половин година) служебен кабинет в новата история на България. Вече стана известно, че Донев ще оглави и следващия служебен кабинет, което ще го направи министър-председател със стаж, със сигурност по-голям от този на последния редовен премиер, Кирил Петков. До този момент Донев по никакъв начин не допусна да изпъкне като самостоятелна политическа фигура и предпочете да стои изцяло в сянката на президента. Посланията, които излъчва, са чисто експертни. Неговата визия е за кабинет от министри, които трябва да свършат определена текуща работа, неподлежаща на отлагане, и нищо повече. В отчета си премиерът посочи, че е заварил „държавата на пауза“. С тази дискретна критичност към предишните управляващи се изчерпват и политическите оценки.

Главният прокурор. Иван Гешев се оказа отново под политическа обсада, въпреки всички негови усилия от последните месеци да поеме политическата инициатива и да диктува дневния ред. Механизмът за разследване на главния прокурор, разработен от министъра на правосъдието Крум Зарков, стана повратен момент в отношението към прокуратурата. Критиките на Гешев, че става дума за противоконституционен акт, насочен срещу определено лице, не прозвучаха убедително. Внесеният законопроект, освен всичко останало, има и тези качества, че се ползва с одобрението на Венецианската комисия и е необходим във връзка с Плана за възстановяване и устойчивост. Ето защо той не може да бъде оспорен от „евроатлантически

позиции“. Гешев много държи да представи себе си като застъпник именно на тези „евроатлантически позиции“ като дори лансира специална рекламна кампания за свое посещение в САЩ за участие в молитвена закуска на президента Джо Байдън. Но всъщност точно такава защитна линия е неефективна. Главният прокурор се намери под двоен огън – открит, от страна на Министерския съвет и на десните партии в парламента, и индиректен, от страна на американската посланичка Херо Мустафа, чието изявление за безнаказаността на олигарсите и неотложността на съдебната реформа фактически поставя под съмнение ефективността на прокуратурата. Нещо повече, Гешев допусна още по-пряко обвързване с т.нар. „сили на статуквото“ от ГЕРБ и ДПС. С аферата „Нексо“ се създаде впечатление, че прокуратурата атакува ПП и ДБ с решителност, каквато не е проявявала по отношение на ГЕРБ и ДПС. А обърканата и неумела защита, която ГЕРБ и ДПС предложиха на Гешев в Народното събрание срещу механизма за разследване, базирана най-вече на процедурни хватки, допълнително подкрепи тезата за принадлежността му към този лагер в българската политика. От политическа гледна точка проблем за Иван Гешев е, че встъпи твърде активно в квазиполитическа роля, а това улесни задачата на неговите опоненти да го идентифицират с конкретен политически лагер.

Общественото мнение. Българските граждани са изправени пред поредни предсрочни избори, които имат голямо значение за перспективата на цялата политическа система и легитимността на съществуващата конституционна рамка. Системно спадащата избирателна активност продължава да съставлява ключов риск за българската политика. Ето защо от предизборната кампания се очакват послания, които да мотивират и мобилизират хората. Национално представително проучване, проведено от Агенция „Тренд“, сочи, че дневният ред на обществото е категорично социален. На въпроса за основните приоритети на правителството от първите пет отговора само един, трети по ред, с 34%, не е чисто социален – борбата с корупцията. Ето ги останалите: 74% посочват борбата с инфлацията, 45% ограничаване на бедността и социалните неравенства, 26% по-добро здравеопазване и пак 26% борба с безработицата. Респондентите освен това са помолени да заявят коя е най-тежката криза, пред която се намира България. Внушителните 79% избират не друго, а „социалната криза“. Без излишно фиксиране в процентите, може да се твърди, че предстоящата кампания отваря по-големи възможности за онези политически сили, които доближат своите платформи до социалния дневен ред на избирателите, вместо да се опитват да му налагат някакъв друг.

3

СЪСТОЯНИЕТО НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА

ГЕРБ-СДС. Първата политическа сила в отиващия си парламент положи огромни усилия да си изработи алиби пред избирателите, че не носи вина за неуспеха да бъде съставено правителство. От ГЕРБ бяха единствените, които предложиха персонален състав на Министерския съвет; обсъждаха кабинет от експерти без партийна кариера; приписаха изработването на правителствена програма на евентуалното бъдещо правителство, а не на партията; а лидерът Бойко Борисов наруши традицията си да не стъпва в Народното събрание с участието си в „лидерска среща“ във връзка с шансовете на третия мандат, връчен от президента. Даже след като се изясни, че третият мандат ще бъде неуспешен, Борисов даваше надежди, че успех, може би в същия формат, ще бъде възможен в следващ парламент. Наред с другото, Борисов в крайна сметка постигна излизането си от политическа изолация, особено отчетливо през изминалите 2 години. От политик, с когото никой не иска да преговаря, той стана приемлив участник в лидерски срещи, и нещо повече, присвои си ролята на фигурата, която определя дали тези срещи са ефективни.

Втората задача на ГЕРБ преди разпускане на Събранието бе да докажат евроатлантическата си принадлежност, и то по начин, който не им оставя конкуренти в българското партийно пространство. От партията настояваха, че „Продължаваме промяната“ правилно са предоставяли оръжие на Украйна, но това е трябвало да става открито и в този смисъл не е било достатъчно убедително; организираха кампания срещу рафинерията „Лукойл“ като „единствена в Европа“, преработваща руски петрол; сочеха „руска връзка“ в напрежението със Северна Македония. Самият Борисов не пропусна да се срещне с австрийския канцлер Карл Нехамер при визитата му в България, за да внуши, че високите европейски гости продължават да се обръщат към него в критични моменти. Пропагандата срещу ГЕРБ като „неискрени евроатлантици“, обаче, бе твърде мощна, за да позволи трансформацията на вече наложения имидж. Ето защо може да се предположи, че в бъдеще от страна на ГЕРБ биха били необходими допълнителни доказателства, че

са наистина лоялен партньор на международните фактори в евентуално управление на страната.

Конфронтацията с „Продължаваме промяната“ се запазва като водеща тактика на „посочване на врага“. Почти всекидневните обвинения срещу бившите управляващи, непрекъснато произвежданите скандали срещу тях в целия диапазон от „Джемкорп“ до „Нексо“, съдебните дела не създават очаквания, че разбирателство между двете (за сега) основни партии е постижимо. Поведението на ГЕРБ е огледално на това на „Продължаваме промяната“ – стремежът на партията на Борисов е да демонстрира лобистко-корупционния характер на партията на Петков в съчетание с нейния фалшив евроатлантизъм, точно това, което партията на Петков опитва да направи спрямо ГЕРБ. В рамките на 48-ия парламент, до края му, амбицията на Борисов бе да разцепи „лагера на промяната“ и да привлече „Демократична България“ на своя страна. Това бе свързано с последователни показни жестове на доброжелателност към „Демократична България“. В навечерието на третия мандат Борисов стигна дотам да лансира идеята за лидера на „Да, България“ Христо Иванов като премиер, когото той би подкрепил. Това несъмнено има смисъл от международна гледна точка, а в контекста на бъдещите местни избори изпълнява превантивна функция срещу потенциален общ фронт срещу кандидатите на ГЕРБ. Решението на „Демократична България“ да започне преговори за съюз с „Продължаваме промяната“ обаче по-скоро очертава провал на тази линия.

„Продължаваме промяната“ (ПП). Втората политическа сила не успя да реализира втория мандат за съставяне на правителство и го върна неизпълнен. Тактиката на ПП, подобно на ГЕРБ, бе да покаже, че не се намира в политическа изолация. По тази причина те не посмяха да предложат състав на кабинет, който да бъде гласуван в пленарната зала, а се застраховаха с лансиране на програмна декларация. Неуспехът на декларацията би им спестил неуспех на проекта за кабинет, както и се случи. Кандидатурата на акад. Николай Денков за минис-

тър-председател изобщо не бе обсъдена и гласувана. Вместо това ПП бяха заети да опровергават многобройните компрометиращи твърдения, с които изобилстваха медиите за тях през целия януари. Публикацията на германското издание „Ди Велт“ им даде глътка въздух и от ПП незабавно се постараха да конструират образа си на хора, които скрито и без оглед на правни и политически пречки работят за България и нейното достойно място в Европа.

Скандалите около втория мандат имаха две взаимосвързани последици за ПП. След като видяха, че в българската политика само една формация, „Демократична България“, е склонна да ги подкрепя, и то не без уговорки, те пристъпиха към разговор за обединение на двете формации в общ съюз. Такова предложение съществуваше още преди изборите от м.г., и то направено именно от „Демократична България“. Само че тогава ПП го отхвърли, вероятно с надеждата, че самостоятелно ще може да спечели изборите. Сега концепцията изглежда подбана. Заедно ПП и „Демократична България“ правят заявка за първо място на новите предсрочни избори. Тази заявка е подплатена с масирана кампания за представяне на евентуалното обединение като флагман на демокрацията, евроатлантизма и почтеността срещу мафията, статуквото и корупцията. Лидерът на ПП Кирил Петков го обрисова в морални краски: „събиране на добрите хора“. Предимство на обединението изглежда претенцията, че е открито, докато враговете му от ГЕРБ, ДПС и БСП, които действат скрито заедно, се срамуват официално да афишират своето взаимодействие. Нещо повече, съюз между ПП и „Демократична България“ създава впечатлението за единствената по-значима партийна новина на фона на запазените неизменни участници в предизборната надпревара. Минусите на такъв съюз обаче също не бива да се подценяват. В политиката невинаги 1+1 прави 2, а вътрешни напрежения между партньорите все пак съществуват. И освен всичко друго, съюз с „Демократична България“ значи за ПП фактически отказ от тяхната широко прокламирана центристка позиция, от посланието за „леви цели с десни инструменти“. Отблъскване на леви или социално ориентирани избиратели от ПП не би било невъзможна последица от новия формат. Въпросът е до каква степен съюзът действително ще се реализира, и доколко ще може за пореден път да въплъти надеждата за „промяна“, без програмна или идеологическа конкретизация.

Движение за права и свободи (ДПС). Партията беше една от малкото, които сякаш искрено се стремяха към редовно правителство в рамките на 48-ото Народно събрание, разбира се, с нейно участие. От ДПС настояваха, че мнозинство е възможно, а след провала на трите мандата нарекоха предстоящи-

те предсрочни избори „излишни“. Както и преди, централен за партията остава проблемът с партньорствата. Въпреки многократно декларираната готовност за диалог тя изглежда се ориентира към концепцията за „системните партии“ (които освен нея включват ГЕРБ и БСП) и увеличава критиките си към политическия лагер на ПП и „Демократична България“. Защитата на главния прокурор се вписа в тази тенденция. Желание за коалиции от страна на другите партии обаче все така осезаемо липсва. Ето защо ДПС трябва да разчита на количествената си тежест. Поставената цел за изборите – 49 депутати в 49-ото Народно събрание – е изключително амбициозна, но продиктувана от точно това разбиране, че само „размерът има значение“.

„Възраждане“. Във „Възраждане“ осъзнават, че те умеят да печелят привърженици с радикализма си, но не успяват да създадат впечатлението, че могат действително да се доберат до лостовете на властта. А това би могло да отблъсне избиратели. Лидерът на партията Костадин Костадинов формулира целта „първо място на изборите“. Дори и такъв невероятен сценарий да се реализира, обаче, парламентарната изолация би останала факт. Ето защо шансът на „Възраждане“ може да се търси по-скоро в радикално преформулиране на политическия дневен ред. На такава преценка е подчинена стартираната от партията подписка за национален референдум срещу членството в еврозоната. Обществените притеснения от трудно поносима инфлация при приемане на еврото в комбинация с патриотичната привързаност към лева като национална валута имат потенциал да „променят играта“. Анти-евро кампанията, освен всичко друго, е израз на скрит – и затова приемлив за част от населението – евроскептицизъм. Това всъщност е третата голяма тема на „Възраждане“, която ги извежда в центъра на политическия дебат след „зеления сертификат“ за ваксинация и неутралитета в руско-украинския конфликт. Ако подписите бъдат събрани, а това е доста вероятно, референдумът би могъл да пренареди изцяло приоритетите на новото Народно събрание буквално в първите седмици от функционирането му, и даже да засенчи „вечния“ проблем със съставянето на кабинет. За да се случи, от „Възраждане“ трябва да бъдат много внимателни да не допуснат „размиване“ на техния референдум с този на Слави Трифонов за президентска република и потъване на „тяхната“ тема в някакъв сложен „сблъсък на референдумите“. Отношението на медиите, другите партии и институциите към въпроса също ще има ключово значение.

Българска социалистическа партия (БСП). Партията получи за четвърти път третия мандат за съставяне на правителство от президента Радев, и за четвърти път го върна неизпълнен. Ситуацията в 48-ото

Народно събрание не предвещаваше друго развитие. Ръководството на БСП обаче подходи към мандата с две предпоставки, които не донесоха много политически позитиви. На първо място, неясно остана отношението към самия мандат. БСП декларираше, че иска да го получи и е готова да потърси варианти за формиране на коалиция, но по същото време говореше за „данайски дар“ на президента и за неговите „комплекси“ към социалистите и техния председател. На второ място, цялата енергия на председателя Корнелия Нинова във връзка с мандата бе фокусирана върху провеждане на „лидерска среща“, очевидно призвана да легитимира лидерската роля на самата Нинова. Резултатът бе легитимация на лидерството на Бойко Борисов, който обясни кога и при какви условия би направил правителство. Сериозно подкопан бе един от „носещите стълбове“ в имиджа на Нинова – като политик, посветил се на разобличаване и преодоляване на „модела ГЕРБ“.

Чертаенето на разделителни линии продължи да бъде неизменна практика на партийното ръководство. Задълбочиха се критиките към президента Радев, който според Нинова е „предал“ социалистите, има „разлом“ с тях и се стреми да унищожи парламентаризма. Системно атакувано е и служебното правителство, обвинено, че е нанесло „много щети на България“. Обявени бяха наказания на партийните структури в Харманли и Симеоновград. Другите партии в парламента бяха съвкупно набедени, че имат „външни покровители“. Очаквано ръководството на БСП зае негативна позиция към т.нар. Ляво обединение, провело своя втора среща в Пловдив. Твърдението на Нинова, че това са хора, които са напуснали партията по време на лидерството на Сергей Станишев, вероятно имаше за цел да всее разделение между представителите на Лявото обединение и дистанцирания от него Станишев, но едва ли постигна особен ефект.

БСП се готви за конгрес в средата на февруари, който, по всичко личи, трябва да препотвърди партийния курс и да подмени лидерския въпрос с программен. Намеренията за нова програмна декларация и промени в устава може би следва да разделят т.нар. „вътрешна опозиция“, така че част от нея да влезе в дискусия по идеологията вместо по политиката. Може да се предположи също, че Нинова смята да държи Лявото обединение в неизвестност по отношение на своите планове, като откаже до последния момент отговор на тяхното предложение за общи листи. Става ясна и политическата стратегия на ръководството. За пореден път БСП ще се опита да капитализира убеждението, че българският политически процес е поляризиран между два лагера, около ГЕРБ и около ПП, нито един от които няма мнозинство, и при наличието на „Възраждане“, което е неприемливо като партньор, само БСП

ще бъде в състояние да направи възможно едно правителство. Това са следизборни калкулации. Активът, с който социалистите влизат в предизборната кампания, е по-скромен отвсякога. Ако преди изборите от м.г. БСП настояваше, че е постигнала „най-социалния бюджет в историята“, сега изтъква като свои постижения решенията за безплатни учебници, съпротивата си срещу Закона за защита от домашното насилие и помощта си за бедстващи населени места в Карловско и Асеновградско. Надеждите на Нинова за стабилно електорално представяне са до голяма степен обвързани с конюктурата – евентуален отлив на леви избиратели от ПП, положителен ефект от въвеждане на хартиената бюлетина, неуспех на Лявото обединение да се консолидира поради лидерски противоречия. Като цяло, формира се впечатлението, че линията на червената партия е концентрирана около политическия календар и политическите амбиции на Нинова – да уплътни оставащото време до края на мандата ѝ през 2024 г. и да влезе като балансър в някакво правителство, независимо от профила му.

„Демократична България“ (ДБ). Формацията се намираще в последните седмици на парламента под все по-силния натиск на ГЕРБ за взаимодействие. Когато президентът Радев връчи третия мандат за правителство на БСП, а не на ДБ, той фактически спаси ДБ от неизбежната стъпка да потърси гласовете на ГЕРБ. ДБ опита на два пъти да излезе от политическия капан (ако ГЕРБ са неприемлив партньор, алтернативата е „присъдружна“ партия на ПП) с палиативни мерки. Отначало ДБ формулира пет приоритета за бъдещи коалиционни взаимодействия (Шенген, еврозона, План за възстановяване и устойчивост, модернизация на армията и реформа на прокуратурата), на които обаче ГЕРБ не се противопостави. После ДБ използва случая с подкрепата на ГЕРБ за собствеността на „червения бизнесмен“ Георги Гергов върху Пловдивския панаир. Внушението за колаборация на ГЕРБ с „олигархията“, стъпило на локален случай, не можеше да обоснове националната политика на ДБ. Тази национална политика все повече попада в сянката на рисковете от предстоящите през есента местни избори. Надеждите за силно представяне в София и областните центрове могат да бъдат сериозно разклатени от конкуренцията на ПП, а също и на новия политически проект на Борис Бонев „Спаси София“. Ето защо идеята за коалиция с ПП дойде като изход от ситуацията. Опасностите от обезличаване на ДБ безспорно съществуват, но следва да се има предвид, че те са майстори на ефективното политическо ребрандиране (Обединени демократични сили, Синя коалиция, Реформаторски блок, ДБ) и биха могли да опитат отново без да изчезнат. Разбира се, неизвестните пред инициативата са твърде много, за да се даде оценка на шанса ѝ.

„Български възход“ (БВ). Перспективата на партията на Стефан Янев остава неопределена. Въпреки многобройните си заявки, тя не получи третия мандат за съставяне на правителство, който би бил шанс за промотиране на собствената политическа тежест. Напротив, БВ е единствената партия в досегашния парламент, чийто риск от изпадане под 4%-овата бариера се коментира открито от множество анализатори. Упадъкът на БВ има две предпоставки. Едната е свързана със загуба на „запазената марка“ на лидера Янев, а именно умерената и дори критична позиция към „западната“ версия за руско-украинския конфликт. Втората предпоставка засяга „политиката на отворени врати“, на диалог с всички, която имаше многобройни критици, но се ползваше с признанието, че в тежко

конфронтационна политическа среда не е излишна. „Отвореността“ на БВ към всички в последните седмици на досегашния парламент обаче се осъществяваше най-вече като „отвореност“ към ГЕРБ, ДПС и БСП. С много уговорки БВ подкрепи кандидатурата на ГЕРБ проф. Николай Габровски за министър-председател и прие участие в „лидерската среща“ на БСП за третия мандат, но отказа да подкрепи „програмната декларация“ на ПП за втория мандат. В пленарната зала на Народното събрание и в парламентарните комисии БВ също много по-често заставаше зад ГЕРБ и ДПС, отколкото зад ПП и ДБ. Всичко това създаде рискове партията да бъде възприета като „патерица на статуквото“, с всички последици за публичния ѝ образ и политически шансове.

4

ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОГНОЗИ

Политическият процес в България задълбочава предпоставките за разгръщане на евроскептицизъм. Неуспехите около Шенген, мрачните слухове за еврозоната, ескалиращата военна подкрепа на Европа за Украйна и изобилието от всевъзможни фантастични твърдения за решения на европейските институции увеличават дистанцията на българското общество от ЕС. Подписката за референдум на „Възраждане“ има потенциала да концентрира силни антиевропейски нагласи през настоящата година.

Президентът Румен Радев остава в центъра на българската политика. Идеята за референдум за президентска република легитимира в публичното пространство дебата за промяна на формата на управление. Самият Радев не се ангажира с тази тема, но тя отваря вратите за всевъзможно и опасно институционално експериментиране в България, черпещо сили от перманентната политическа криза. Тепърва могат да се очакват нови сюжети, способни да преформулират нормалния дневен ред на бъдещите Народни събрания.

Предсрочните избори са възможност за „отпушване“ на политическия процес. Каквито и да бъдат резултатите на партиите, и дори те да се движат в стойности, близки до досегашните, „червените линии“ между участниците изглеждат все по-трудно защитими. Това повишава шанса за формиране на правителствена коалиция, но повишава и опасностите от безпринципни, феодализиращи и безотговорни управления.

Налице са трудности с организацията и провеждането на бъдещите избори. Разбира се, хипотезите са, че те ще бъдат превъзможнати в срок. Но ефектите от хартиената бюлетина в съчетание с променената география на избирателните райони могат да подхранят съмненията за нередности и да делегитимират изборния процес. Решението на част от партиите да оспорят Изборния кодекс в Конституционния съд, и то в отсъствието на парламент, който би могъл да адресира проблемите, е стъпка в същата посока.

Много, и отдавна, се говори за криза на партийната система. Едно от нейните проявления се състои в липсата на нови мобилизиращи политически субекти и в нежеланието на съществуващите да се трансформират. Оказва се, че дори „нови“ кандидати за политическо участие – хипотетично Лявото обединение и сигурно НДСВ – всъщност спокойно могат да бъдат наречени „стари“. В предстоящата кампания партиите ще разчитат на най-твърдите си избиратели, ще избягват рисковани ходове на отваряне, ще се идентифицират като отрицание на останалите. Упадъкът на левицата и проектираното обединение на „силите на промяната“ все по-отчетливо концентрира политическия сблъсък между ГЕРБ и т. нар. десница, между онези, които се определят като „опитни“, и онези, които претендират, че са „добри“. Изборният залог, очертан по такъв начин, излиза не само от терена на идеологията, но и на политиката.

ЗА АВТОРА

Д-р **Борис Попиванов** е доцент по политология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Изследванията му са концентрирани в областта на политическите идеологии, теорията и историята на лявото, както и българския преход.

ИЗДАТЕЛ

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:
Жак Папаро | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438
bulgaria.fes.de

Контакт:
office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

ЗА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Фондация Фридрих Еберт България издава „ПОЛИТ-БАРОМЕТЪР“ от 2000 година насам, анализирайки актуалните и дългосрочни политически процеси и идентифицирайки тенденциите в българската политика със специален фокус върху политически партии като главни актьори на демокрацията.

В ситуация, в която качеството и безпристрастността на българските медии са под въпрос, имаме за цел да предоставим на българските и чуждестранните читатели научна основа за по-нататъшна политическа дискусия.

bulgaria.fes.de

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 23, брой 1
Януари

Провалът на 48-ото Народно събрание задълбочава политическата криза в България.

Политическият процес се конструира като сблъсък между „опитните“ и „добрите“, като игнорира социалния дневен ред.

Създават се условия за евроскепична вълна чрез инструментите на пряката демокрация.

Повече информация по темата ще намерите тук:
bulgaria.fes.de